

ČASOPIS ZA KULTURU HRVATSKOGA KNJIŽEVNOG JEZIKA
IZDAJE HRVATSKO FILOLOŠKO DRUŠTVO
GOD. 52., BR. 4., 121. – 160., ZAGREB, LISTOPAD 2005.

Hrvatski se jezik voli znanjem.

KROATIZMI U HRVATSKOME JEZIKU ILI ŠTO TO O JEZIKU DOISTA PROPISUJE HRVATSKI USTAV

Ivo Škarić

“božićnome” Ustavu Republike Hrvatske iz 1990. u članku 12 piše: “u Republici Hrvatskoj u službenoj je uporabi hrvatski jezik”. Iz te odredbe slijedi da krši ništa manje nego Ustav svatko tko u službenoj javnosti ne govori ili ne piše hrvatskim jezikom. A tih službenih činova ima u izobilju – u školama, na fakultetima, u Saboru, na hrvatskim televizijama i radijima, u tiskovinama, u javnim napisima, u uslužbenim i činovničkim djelatnostima, u političkoj, poduzetničkoj, znanstvenoj, stručnoj, kulturnoj javnosti i sl. Da bi se ustanovilo krši li se tu Ustav ili ne, trebalo bi znati što se to razumijeva pod hrvatskim jezikom. Treba pretpostaviti da se misli na opći (standardni) hrvatski idiom, a ne na njegove dijalekte. Prihvaćajući to tumačenje, odmah slijedi veliko pitanje: Je li u Ustavu mišljen onaj i onakav opći hrvatski jezik na kakav se mislilo i dok nije bilo te ustavne odredbe ni ovakve države za koju je jezik? Na to se pitanje nastavlja i ovo: Je li u Ustavu mišljen i propisan onaj i onakav hrvatski jezik kojim bi spontano i po navici hrvatski građani govorili i pisali u službenim prigodama i da nema te odredbe? Ako jest, koja je onda svrha takve odredbe? Ne govori li možda odredba o jeziku o simboličkome identitetu Hrvatske, kao što to čine i odredba o grbu, zastavi i himni? Ako jezik nije samo struktura posebnih znakova i komunikacijska pogodnost nego i simbol državnoga identiteta, ne bi li onda taj jezik u tim funkcijama trebalo potanko Ustavom i zakonom jasno odrediti, kao što je to učinjeno za grb, zastavu i himnu?

U postojećem spontanome općem hrvatskome jeziku postoji stanovita količina jezičnih likova, prema nekima ne više od 3% pojava u tekstovima, koja je komunikacijski i jezično-strukturalno nevažna, ali visokoga simboličkoga naboja, kojom jezik poput bolskoga Zlatnoga rata maše svojim repićem lijevo-desno, istočno-zapadno, ovisno o smjeru valova koji mu valjaju oblutke, a koje pokreću vjetrovi, koji su za jezik uglavnome ideološko-politički. Te ćemo vâljjane likove nazvati **kroatizmima** u hrvatskome jeziku kad pojačano ocrtavaju hrvatsku samobitnost, a **spontanizmima** kad tu samobitnost zanemaruju.

Pod jezičnim *izmima* obično se misli na likove ubačene iz tuđih jezika u dotični jezik, pa bi tako bilo normalno imati galicizme u engleskome, anglicizme u francuskome, talijanizme u hrvatskome jeziku i sl., ali da se likovi nekoga jezika ubacuju u taj isti jezik gdje im je naravno mjesto da budu, ne čini se isprva smisljenim. Ipak, to nije nesmisleno, kao što ni u medicini nije bez dobre svrhe implantiranje dijelova tijela u to isto tijelo, npr. krvnih žila, dijelova kože, hrskavice i sl. To se radi da bi se oštećeni ili oboljeli dijelovi zamijenili dobro očuvanima. Ima jezika gdje je potreba za takvim implantacijama mnogo veća nego u hrvatskome. Sjetimo se samo ukrajinskoga razaranoga ruskim, velškoga i irskoga raspadnutoga engleskim, norveškoga danskim, katalonskoga kastiljanskim i drugih “zasjenjenih” jezika u samoj Europi. Čak se i snažni jezici u nekim vremenima moraju braniti od raspadanja zamjenjujući mjesta raspadanja svojim potisnutima. Danas se posvuda šire “globalni” anglicizmi koji postaju spontanizmi u njemačkome, francuskome, talijanskome i u drugim jezicima, premda je bilo vremena kad se i engleski branio od galicizama ili latinizama anglosaksonizmima, a još davno prije latinski se morao braniti latinizmima od grecizama.

Dakle, kroatizmi su jezični likovi uzeti iz hrvatskoga jezika, koji se u njega ubacuju sa svrhom da mu ojačaju rastočenu samobitnost. Ili u strogom određenju: kroatizmi su u hrvatskome jeziku jezični likovi koji svojom učestalošću u hrvatskome jeziku većom negoli je u drugima na štokavštini zasnovanima jezicima (u bošnjačkome, u crnogorskome i u srpskome), uvećavaju hrvatskomu jeziku njegovu samobitnost uz procjenu znatne množine hrvatskih govornika i/ili uz procjenu službene normativne odredbe da su to obilježeni likovi u hrvatskome jeziku.

Iz te odredbe slijedi da tomu skupu ne pripadaju takozvane obične riječi, npr. *more, nebo, ljubav, vrata, ruka, raditi, slušati, jučer, moj, zašto* i sl., jer takvim riječima ne stoje nikakvi suprotstavljeni likovi. Ne pripadaju tomu skupu ni likovi koji čine posebnost hrvatskoga jezika jer se ne nalaze u ostalim trima štokavskim jezicima, gdje bi da ih ima bili označeni kao kroatizmi, ali ne i u hrvatskome gdje nisu (ili nisu sada) obilježeni nego su posve normalni, kao što su likovi *u jutro* umjesto *u jutru*, *lagati komu* umjesto *lagati koga*, *odmarati se* umjesto *odmarati*, *s vremenom* umjesto *vremenom*, *vremenska prognoza* (pr.) umjesto *prognoza vremena* (gen.), *tijekom* umjesto *tokom*, *uvjet* umjesto *uslov*, *stimulirati* umjesto *stimulisati*, *sustav*

umjesto *sistem*, *tisuća* umjesto *hiljada*, *tjedan* umjesto *sedmica*, *kruh* umjesto *hljeb*, latinično pismo umjesto ćiriličnoga itd. Da bi neki lik bio označen kao kroatizam u hrvatskome jeziku, mora biti u samome hrvatskome jeziku u oporbi s nekim drugim likom koji ga potiskuje. Tako su (ili još uvijek su) kroatizmi u hrvatskome jeziku npr. *prigoda* umjesto češće riječi *prilika*, *osjetilo* umjesto češće riječi *čulo*, *milijun* umjesto *milion*, *glasovit* umjesto *čuven*, *šport* umjesto *sport*, *ju* (akuzativ od *ona*) umjesto *je*, *navesci* u pridjeva i zamjenica umjesto padežnih oblika bez njih, npr. *dobroga*, *dobromu*, *dobrome*, *dobrima*, *tvoga*, *tvomu*, *tvome* umjesto češćih *dobrog*, *dobrom*, *dobrim*, *tvog*, *tvom* itd.

Od kroatizama u hrvatskome treba razlikovati **nadrikroatizme** – konstrukcije zbog poruge (npr. *zrakomlat*) ili diskvalifikacije (tzv. ustaške tvorenice) te umišljene “prave” hrvatske likove s *krugovalom* umjesto *radija*, *sudicom* umjesto *sutkinje*, s “etimološkim” pisanjem npr. *odpor*, *Zagrebčani* i sl., s pisanjem dugoga jata sa *ie* jer da su “Hrvati uvijek tako pisali”, s izgovaranjem [imat će], [gradski], [odšetati] sa [t] i [d] jer je odlika hrvatskoga da se “uvijek čisto i jasno” izgovara. Da i ne spominjem zahtjev za ikavicom koja je “pravi hrvatski”. Sva ta izrugivanja, podvale s “ustašizmima” i jezični ekstremizmi obeshrabuju nastojanja usmjerena prema oblikovanju hrvatskoga jezika s prepoznatljivim identitetom u naravnim procesima.

Što su pravi dobri kroatizmi, a što umišljeni, nije uvijek nedvojbeno. Upravo se vode “pravopisni” ratovi za *j* iza pokrivenoga *r*, koji da je kroatizam, nasuprot ekaviziranoga jata koji bi trebao biti spontanizam. Slično je s odvojenim pisanjem negacije *ne* ispred enklitičkih oblika *ću*, *ćeš* itd., gdje bi odvojeno pisanje trebalo biti hrvatskije. Tako je i s pisanjem *t* i *d* ispred *c* i *č*, nakon ispadanja nepostojanoga *a*, npr. *mladca*, *mladče* nasuprot “uobičajenom” *mlaca*, *mlače*. Argument jedne strane je da zastupaju ono što je više hrvatski, a druge strane da zastupaju ono što je uobičajenije i prirodnije, tj. prva strana smatra da zastupa prave kroatizme, a druga joj ih kvalificira kao nadrikroatizme. Tko će na kraju biti uvjerljiviji, vidjet će se.

U skupu načelno pravih kroatizama u hrvatskome jeziku mogu se razlikovati dva jasna podskupa u ovisnosti od toga tko ili što ih zastupa te tko im se ili što im se suprotstavlja. Skup nazovimo A čine kroatizmi koje podržavaju ozbiljni hrvatski jezikoslovci, ali im je spontana jezična uporaba upitna, a skup B čine spontani hrvatski likovi koje nisu prihvatili autoritativni standardolozi. Prvima je otpor spontan, a drugima pak akademski. Skupini A suprotstavljene ću likove nazvati “spontanizmima”, a skupini B ću suprotstavljene likove označiti kao “**kласični**”.

Spontanizmi su u ovoj raščlambi jezični likovi koji se najčešće pojavljuju. To im međutim nije jedino određenje. Određuje ih to što se suprotstavljaju kroatizmima, za razliku od nekih drugih oblika koji su određeni kao jezične pogriješke nasuprot ispravnim likovima. Te druge nećemo nazivati spontanizmima nego jednostavno čestim jezičnim pogriješkama, koje potječu iz različitih govornikovih idioma, a suprotstavljaju se općem novoštokavskome idiomu uzetom kao zajednički temelj svim

štokavskim standardnim jezicima. Tako npr. kondicional *ja bi, mi bi* itd. pogrješan je u svim štokavskim standardnim jezicima; jesti *sa žlicom*, putovati *s avionom* pogrješno je jer je ispravno bez *s/a*, *ručak kojega si pojeo* nije dobro jer *kojega* se odnosi na živo, a to *ručak* nije pa treba *koji si pojeo*; treba reći *ondje* a ne *tamo*, kao što se često kaže za mjesto koje je izvan onoga gdje se nalaze sugovornici; nije ispravno *za jesti* nego *za jelo*, nije ispravno *ako me netko zove*, nego *ako me tko zove*, nije na štokavskome ispravno *Motovun film festival, Zagreb news, Bjelolasica news, top studenti* i sl., nego *Motovunski filmski festival, Zagrebačke novosti, Bjelolasičke novosti, najbolji studenti*. To su sve i brojne druge česte jezične “spontane” pogrješke na koje žučljivo reagiraju lektori u svim četirima štokavskim jezicima, a podjednako i poziv na ispravne likove nije poziv u obranu upravo hrvatskoga jezika nego u obranu, kako se donedavna govorilo, “našega” jezika.

Ono što nazivam spontanizmima nisu u jezičnome smislu pogrješke uopće, nego su to likovi koje jezik kao sustav nudi na izbor, i to likovi koje nudi kao prvi izbor. Oni se pojavljuju vrlo često u hrvatskome jeziku “u službenoj uporabi”, a vrlo su česti ako ne i jedini likovi u drugim štokavskim standardnim jezicima, što dokazuje da su jezično ispravni. Svojim pojavljivanjem prekrivaju kroatizme koji nisu ništa jezično opravdaniji, osim što su svojstveniji hrvatskomu. Npr. *saznati* umjesto *doznati*, *doprinijeti* umjesto *pridonijeti*, *značajno* umjesto *mnogo*, *znatno*, *sport* umjesto *šport*, *milijun* umjesto *milijun*, *njen* umjesto *njezin*, *tren*, *trenutno* umjesto *trenutak*, *trenutačno* i sl. Spontanizmi su se nametnuli kao prvi “spontani” izbor tako što je jedna slabija zajednica vegetirala u sjeni jače – politički jače, ekonomski jače ili kulturno jače. U tome bi se smislu mogli i oni primjeri engleskih globalizama označiti i kao spontanizmi. U psihološkome smislu, govorniku češće naviru oni izrazi koji su u češćoj uporabi, a u mješavini idioma u češćoj uporabi nužno su oni koji zauzimaju više prostora u javnome i službenome komuniciranju.

Treba uočiti da ni spontanizmi nisu uvijek svi potpuno nesvjesno spontani, nego mogu imati stilske osobine biranoga izraza, pa i ideologemske simbolike. Oni govorniku mogu biti prestižniji izrazi, izrazi prikladniji ili oportuniji za javni nastup. Tako se govornicima može činiti da je u javnosti prestižnije reći *desiti* nego *dogoditi*, koji im se ukazuje kao previše domaći, niski pučki izraz, *jeste* je “finije” nego *jest*, *ukoliko* je biranije nego *ako*, *pošto* sjajnije nego *jer*, *izvjesni* je za javni stil biranije nego *neki*, *sigurni*. Većina tih naših biranih spontanizama ima podrijetlo u prestižnom Beogradu odakle su zračili i stizali sve do naših najširih slojeva, kojima je fino govorenje *s dušek*, *supa*, *bašta*, *uslov*, *funkcionisati*. Općenito je ono drugo u lažnome smislu “spontano” jer ide za tim da govorniku podigne rang, pa su zato internacionalizmi prestižniji nego kroatizmi, npr. “ljepše” je *implementacija* nego *ispunjenje*, *primjena*, *avi/sl* nego *mišljenje*, *sankcionirati* umjesto *kazniti*, *kompeticija* umjesto *natjecanje*. Većini je naših novinara tobože normalno govoriti na engleski način *kap* umjesto *kup*, *finiks* umjesto *feniks*, *trofi* umjesto *trofej*, *bidipi* za *bedepe*,

dablju dablju dablju za ve ve ve, pa prije spomenute *Zagreb news*, *Motovun film festival* – sve to jer je to “meni najnormalnije”.

Širokim slojem spontanizama prikriveni su i prigušeni brojni hrvatski likovi, koji kad privire doista izgledaju u prvi mah kao da su niotkud, da su izmišljeni, kakvo je često i pučko poimanje o njima. A koliko su prekriveni i koliko su brojni svjedoče golemi jezični savjetnici koji detektiraju spontanizme – manje dobre likove s obzirom na hrvatski jezik, te upućuju na hrvatskije, na kroatizme. Da spomenem samo dvije velike knjige – Brodnjakov *Razlikovni rječnik* s tridesetak tisuća natuknica i *Hrvatski jezični savjetnik* Instituta za jezik i jezikoslovlje s osamdesetak tisuća natuknica. Neka je od raznih upozorenja samo desetak tisuća onih koji upućuju na kroatizam, već je i to impresivno. A da je u tim knjigama jače naznačen identitet hrvatskoga jezika nego u “spontanome” govoru velikih medija te u javnosti općeniti, jamči kroatistička stručnost autora tih savjetnika. Unatoč toj pretpostavci, u hrvatskoj javnosti, napose novinarskoj i političkoj, ali i u kulturnoj također, neobjašnjivom učestalošću zapljuskuju spontanizmi kao što su *sport* umjesto kroatizma *šport*, *prilika* umjesto *prigoda*, *sa* umjesto *s* (osim iznimaka), *da li* umjesto *je li* ili općenito *li* iza glagola, *naredni* umjesto *idući*, *objediniti* umjesto *spojiti*, *ujediniti*, *izuzetno* za *iznimno*, *metal* umjesto *kovina*, *obučen* umjesto *izučen*, *čuven* umjesto *glasovit*, *poznat*, *točak* umjesto *kotač*, *prisutan* za *nazočan*, *uputstvo* za *naputak*, *uputa*, *pažnja* za *pozornost*, *pomnost*, *takmičenje* za *natjecanje*, *nadarenost* za *darovitost*, *opeka* za *cigla*, *traka* za *vrpca*, *trak*, *kičma* za *kralježnica*, *dućan* za *trgovina*, *naprosto* za *jednostavno*, *kompjuter* umjesto *računalo* – da ilustracije radi nanižem neke primjere koji se često čuju u “službenoj javnosti” u spontanome nelektoriranome govoru. Naravno, nije lako naučiti i usvojiti onih desetak tisuća potisnutih kroatizama, ali nije objašnjivo zašto se to područje važno za identitet hrvatskoga jezika zaobilazi u sustavnome školovanju i posebno još u novinarskoj izobrazbi. Usvajanjem do uvježbanosti svi bi ti kroatizmi prestali biti *izmi* i postali bi kao “kruh i sol” (umjesto *hleb* i *so*) najobičnije unutarnje posebnosti hrvatskoga jezika. Želi li se takav jezik i smjera li Ustavna jezična odredba na takav hrvatski jezik, o tome bi trebalo smireno porazmisliti.

U skupini B kroatizmi su jači i slabiji od onih iz A skupine. Jači su jer proizlaze iz unutarnje jezične snage kojom se teže manipulira, a slabiji su jer ih pritišću teški utezi u prošlosti fiksiranih jezičnih odluka. Do danas nije nikada u kroatističkoj standardološkoj teoriji doveden u pitanje prvi i glavni dio Bečkoga sporazuma, premda se o tom sporazumu u cijelosti govori kao o odbačenome. Taj se odnosi na načelo čistoće jednoga izabranoga polaznoga idioma za izgradnju standarda. Izrijekom se ondje u točki jedan kaže:

“1. Jednoglasicе (smo) priznali, da ne valja miješajući narječja graditi novo, koje ga u narodu nema, nego da je bolje od narodnih narječja izabrati jedno, da bude književni jezik...”

I dalje pod 2:

“Jednoglasice smo priznali, da je najpravije i najbolje primiti južno narječje, da bude književno”,

tj. narječje istočne Hercegovine. To načelo nehibridnosti uporno je ostalo velika premisa svih hrvatskih standardoloških dedukcija, čak i onda kad se u novije vrijeme sve glasnije zastupa načelo združenoga djelovanja svih triju hrvatskih narječja i kada se naglašava načelo nadlokalnosti i interlokalnosti općega hrvatskoga.

Treba uočiti da je onaj stvarni svehrvatski iskazao najjači otpor na jezične politike upravo u sloju koji je Jakobson nazvao temeljima jezika – u fonologiji, u izgovoru općenito. Popuštao je u leksiku, u tvorbi, pa i u morfologiji, čak mnogo, ali se pronio do nas u zvučanju s dobro pomiješanim genima iz svih svojih narječja, tako da je njegova meleška posebnost, pa i ljepota oslikana i vidljiva na prvi pogled, ali i unutarnja plemenitost kad mu se dubinski pristupi, nasljeđujući po “muškoj” štokavskoj liniji samo svoje prezime. Uostalom, taj sloj, koji sam drugdje nazvao ustima jezika, najizrazitije međusobno razlikuje sva četiri štokavska standardna jezika. To su prvi djelatno shvatili Srbi, koji su nakon napuštanja svojih umjetnih jezičnih tvorevina, odbacili i Karadžićev “južni” izgovor kao sebi stran i odlučili se za svoju ekavicu uz posve svedenu uporabu fonema *h*; prihvatili su Karadžićevu akcentuaciju koju je doradio Daničić, jer im je bila u najvećoj mjeri bliska. Time je Karadžićev “južni” izgovor postao tek prečanskom varijantom srpskoga jezika. Odlučivši se za sebi prikladan izgovor, odlučili su se i za sebi prikladan naziv svoga jezika, koji od tada nisu nikada sve do socijalističkoga bratstva-jedinstva nazivali drukčije nego srpskim. Zato srpska ekavica i sve ostale fonološke i izgovorne osobine nisu srbizmi u srpskome standardnome jeziku nego normalne jezične posebnosti, jer im u tome jeziku ništa ne stoji nasuprot.

U novije doba Vojislav Nikčević identitet crnogorskoga jezika utemeljuje na donedavna “smiješnom” pokrajinskome osebujnome crnogorskome načinu govora, na crnogorskoj staroj štokavskoj akcentuaciji, na dvosložnome izgovoru dugoga staroga jata, na jotaciji vrhjezičnih suglasnika uz kratki *jat* te na mekim fonemima /š/ i /ž/ koji od toga nastaju. Podizanje, dakle, fonološke i izgovorne nekoć dijalektalne posebnosti na rang osnovice standarda utemeljuje se crnogorski kao poseban jezik. Izgovorna posebnost bošnjačkoga, koja, koliko mi je poznato, još nije jasno opisana, temelj je identiteta i bošnjačkoga standardnoga jezika.

Što se identiteta hrvatskoga jezika tiče, njegova je situacija posebna utoliko što njegova propisana fonološka i izgovorna osnovica gotovo potpuno slijedi Karadžićev “južni” govor, pa zato ta hrvatska “klasična” osnovica jedva da se u čemu fonološki i ortoepski razlikuje od prečanske varijante srpskoga jezika.

U stvarnosti, hrvatski je spontano razvijao i gotovo već dovršio svoj tronarječni hibridni temelj, koji još nepriznat ima status hrvatskoga kroatizma. U kratkoj ski-

ci, hrvatski su fonološki i ortoepski kroatizmi ovi: 29 fonema, šest samoglasnika (dugi i kratki *i, e, a, o, u* i kratki *r*), tri naglaska – dva duga različita tona i jedan kratak, nepostojanje zanaglasnih dugih slogova, nepostojanje obveznoga pomicanja silaznih naglasaka s nepočetnih slogova. Od vrlo različitih refleksa staroga *jata* diljem hrvatskih idioma – od nedavna daleko najproširenijega jednosložnoga /i/, koji od dalmatinske čakavice i štokavice ide Hercegovinom i Bosnom te se prostire Slavonijom, a za kojim mnogi kukaju kao o propuštenome znaku za hrvatski jezik, preko istarske i kvarnerske čakavske ekavštine do prostrane kajkavske ekavštine sve do rasprostranjene štokavske jekavštine i sporadične ijekavštine, hrvatski se fokusirao u jedino mogućoj – u jekavštini s dugim i kratkim /e/ nakon /j/. Od vrlo šarolike slike najrazličitijih izgovora vokala, posebno dugih, a posebno kratkih, od vrlo labavih do napetih, od otvorenih do zatvorenih, potamnjenih, reduciranih, neutraliziranih izostavljenih ili dvoglasnih u zajedničkim se “ustima” moglo poređati samo njih pet podjednako međusobno udaljeni i podjednakoga izgovora bilo da su kratki ili dugi, naglašeni ili nenaglašeni. Raznoliki i suprotstavljeni izgovori zvučnih i bezvučnih nepčanih afrikata u svehrvatskome izgovoru poništavaju sve razlike osim po zvučnosti i svode se na dva središnja – /č/ i /đ/.

Sve te hrvatske govorne posebnosti jednom priznate i prihvaćene prestat će biti obilježjenima kroatizmima, normala će se preoblikovati u normu, uzorci u uzore, a hrvatski će jezik već u temeljnome opisu ojačati svoju samobitnost. To međutim što stoji za fonološku i izgovornu skupinu hrvatskih kroatizama, stoji i za sve kroatizme ukupno. Svi oni čekaju u redu strpljivo da ih nešto prizna kao punopravne, ustavne čak, posebnosti hrvatskoga jezika. To, dakako, nemaju ovlasti učiniti jezikoslovci. Oni kao stručnjaci imaju pravo i dužnost, da upotrijebim analogiju s pravnim stručnjacima, istraživati indikacije i kad one dovoljno ojačaju otvarati procese u kojima stručnjaci moraju s barem dvije oprečne strane iznositi argumente što jače mogu, a pravo pravorijeka treba prepustiti ovlaštenima, a ne stručnjacima, uz pravo žalbe na prvostupanjske odluke. Jer, valjanost se u jeziku, baš kao ni istinitost na sudu, ne može znanstveno dokazati. Nije jedan jezični lik apsolutno dobar, a drugi loš, nije nešto naše jer je po sebi ispravno, a kad nije po sebi ispravno, onda je njihovo. Naše je ono što mi želimo da bude naše. Zato je potrebno, a to je i zaključak godišnje skupštine Hrvatskoga filološkoga društva iz lipnja 2005. – da Hrvatska poput brojnih drugih država donese zakon o jeziku i u njemu predvidi postupak kojim se donose jezični pravorijeci, koji će imati snagu obveznoga prihvaćanja u službenoj javnosti. Jezik kao najbitnija oznaka narodnoga i državnoga identiteta ne može biti prepušten ni stručnjacima, a ni “ulici”, pogotovu ne politikanskim navlačenjima, gdje će svaka politika imati svoj jezik (u njihaju od “područja”, preko “regije” do “regiona”, od “svibnja” preko “petoga mjeseca” do “maja”). Nije, naravno, moguće sve odjednom odlučiti za svagda, ali otvorene predmete treba riješiti što je hitnije moguće. Budućnosti treba ostaviti one koji se sada još i ne primjećuju.

Sažetak

Ivo Škarić, sveučilišni profesor u miru, Zagreb

UDK 811.163.42, znanstveni članak

primljen 5. srpnja 2005., prihvaćen za tisak 20. kolovoza 2005.

Croatian Expressions in the Croatian Language

or

What Does the Croatian Constitution Actually Prescribe about the Language

The author identifies a set of words of importance for the identity of the Croatian language and calls them Croatianisms in the Croatian language. These words co-exist with other words that are common for the remaining three standard languages based on the štokavian dialect. He calls these parallel words spontaneities because they have become spontaneous through a longer period of habituation of the speakers of Croatian to the Croato-Serbian language.

JEZIK, KOMUNIKACIJA I SPOSOBNOST: NAZIVI I BLISKOZNAČNICE

Zrinka Jelaska

ezik je jedinstvena ljudska pojava, apstraktan sustav znakova koji poglavito služi za sporazumijevanje, iako ima i brojne druge uloge, poput poimanja svijeta, sredstva djelovanja, sredstva stvaranja, sredstva poistovjećivanja itd. Neki jezikoslovci smatraju da je dio općih kognitivnih sposobnosti, drugi da je zaseban modul, neki čak smatraju da postoji jezični instinkt. Kako god jezik određivali, a odrednice su jezika brojne, jezikoslovci se danas uglavnom slažu da je on sustav znakova koji se ostvaruje različitim jezičnim djelatnostima. One se dijele na jednostavne: primanje (slušanje, čitanje) i proizvodnju (govorenje i pisanje), te složene: međudjelovanje (razgovaranje, dopisivanje) i posredovanje (usmeno i pismeno prevođenje). Svaka se od tih jezičnih djelatnosti temelji na jezičnome znanju u ljudskome umu.

Međutim, u novije se doba često jezično znanje suprotstavlja sposobnosti sporazumijevanja. Drugim riječima, od jezika se odvaja njegova glavna svrha – sporazumijevanje, pa se jezična sposobnost (vladanje jezikom kao sposobnošću ljudskoga uma) suprotstavlja sposobnosti sporazumijevanja u stvarnim situacijama, tzv. komunikacijskoj sposobnosti. Kao *communicative competence* taj se pojam najprije pojavio u engleskome jeziku, a iz njega se proširio u druge jezike, često u najrazličitijim (pa i spornim) značenjima. U hrvatskome postoji nekoliko nazivnih